

Položaj otrok v zasebnih vrtcih glede pravice do strokovne pomoči

Prejeto 08.04.2022 / Sprejeto 03.06.2022

Znanstveni članek

UDK 373.2-018.1:376

KLJUČNE BESEDE: inkluzija, zakonodaja, zasebni vrtec, dodatna strokovna pomoč, družine otrok s posebnimi potrebami

POVZETEK – Izbira vrtca bi morala biti svobodna in avtonomna odločitev vsakega od staršev. Starši otroka s posebnimi potrebami so pri izbiri vrtca še posebej pozorni, saj iščejo najboljšo rešitev za svojega otroka – spodbujajoče, sprejemajoče in razumevajoče okolje, okolje, v katerem se bo njihov otrok optimalno razvijal. Poleg sprejetosti otroka med sovrstniki in zaposlenimi so staršem pomembni tudi strokovnost zaposlenih, njihova zavzetost za dobro otroka ter povezanost in sodelovanje strokovnih delavcev z družino in zunanjimi institucijami. S povezanostjo in dobro komunikacijo, tako znotraj vrtca kot tudi med vrtcem in starši, se ustvarja večje zaupanje in zagotavlja prijetnejše in spodbudnejše učno okolje za otroka s posebnimi potrebami. V prispevku izpostavljamo vprašanje inkluzivnosti sistema in fleksibilnosti zakonodaje, saj se starši otrok s posebnimi potrebami v praksi soočajo s številnimi ovirami.

Received 08.04.2022 / Accepted 03.06.2022

Scientific paper

UDC 373.2-018.1:376

KEYWORDS: inclusion, legislation, private kindergarten, additional professional assistance, families of children with SEN

ABSTRACT – The choice of kindergarten should be a free and autonomous decision made by each parent. Parents of special-needs children are especially cautious when selecting a kindergarten because they want the best solution for their child – a stimulating, welcoming, and understanding environment in which their child will develop optimally. In addition to accepting a child among peers and employees, parents value the professionalism of employees, their commitment to the well-being of the child, and the connection and cooperation of professionals with the family and with external institutions. Connection and good communication within the kindergarten, as well as between the kindergarten and parents, foster greater trust and provide a more pleasant and stimulating learning environment for a special-needs child. The paper raises the issue of the system's inclusiveness and the flexibility of legislation, as parents of special-needs children face numerous challenges in practice.

1 Uvod

Izbira vrtca za starše ni preprosta, saj si želijo poiskati najvarnejše okolje in okolje, ki bo čim bolj spodbudno za zdrav razvoj otroka. Ta naloga je še pomembnejša, hkrati pa kompleksna in občutljiva za starše otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju otrok s PP), ki za optimalni razvoj potrebujejo nekoliko prilagojeno okolje in specializirano strokovno pomoč. Nekatere posebne potrebe so vidne in prepoznane že ob rojstvu oziroma pred vstopom v vrtec, spet druge se lahko pojavijo ali prepoznavajo tudi kasneje, ko je otrok že vključen v vrtec.

Vzgojitelji predšolskih otrok so strokovno usposobljeni za vzpostavljanje optimalnega učnega okolja ter uporabo različnih učnih metod in strategij, ki spodbujajo miselno in gibalno aktivnost otrok od dopolnjenega 11. meseca do vstopa v šolo. Prav tako so usposobljeni, da pri spodbujanju uspešnega učenja upoštevajo otrokove razvojne

značilnosti in individualne razlike ter da učinkovito izvajajo individualizacijo in diferenciacijo vzgojno-izobraževalnega dela. Imajo osnovna znanja za prepoznavanje odstopanj v razvoju otroka v zgodnjem obdobju, za odkrivanje otrokovih posebnih potreb z ustrezno uporabo različnih načinov spremljanja in preverjanja napredka otrok. V sodelovanju z drugimi strokovnjaki vzgojitelji načrtujejo in izvajajo prilagoditve, podporo in pomoč ter podajajo konstruktivne povratne informacije vodstvu vrtca in staršem otrok (Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, 2018). Na podlagi opazovanja in spremljanja ter sprotnega beleženja otrokove aktivnosti preko različnih vnaprej pripravljenih dejavnosti in uporabe različnih didaktičnih sredstev ter kratkih zapisov o opazovanju otroka vzgojitelj starše povabi na pogovorne urice, kjer jim predstavi svoja opažanja ter jim predlaga in svetuje, kaj storiti v nadaljevanju.

Na tej točki je pomembno, da se ne izgubi zaupanja staršev tako v institucijo kot tudi v vzgojitelja; nasprotno, saj je prav vzgojitelj tisti, ki je lahko pomembna opora staršem pri vzgoji in učenju, ker dobro pozna otroka in pedagoške strategije za spodbujanje zgodnjega učenja. Hmelak (2017, str. 4) meni, da mora biti sodelovanje vzajemno. Bolj kot starši in vzgojitelj sodelujejo, bolj vzgojitelj pozna pričakovanja staršev in jih lahko po potrebi upošteva.

Dobro razvite prilagoditvene spretnosti omogočajo večjo umirjenost in uglašenost z okoljem ter se povezujejo z večjo stopnjo posameznikove neodvisnosti in samostojnosti (Kiswarday in Rejc, 2019). Predstavlja pa tudi priložnost za raziskovanje in oblikovanje novih učinkovitih načinov poučevanja ter s tem za dvig kakovosti v vzgoji in izobraževanju (Kiswarday in Štemberger, 2017, str. 4). Za vse otroke, še posebej za otroke s PP, je zelo pomembno, da se razvijajo v okolju, kjer se dobro počutijo. Vsakršna menjava okolja, v katerem otrok preživi veliko časa, je tvegana, saj lahko predstavlja tako otroku kot družini velik stres in zahteva ponovno prilagajanje novim okoliščinam. Obdobje zgodnjega razvoja je zelo intenzivno in lahko se zgodi, da se zaradi spremembe okolja posledično pri otroku pojavijo neželeni odzivi na vseh razvojnih področjih. Pa vendar obstoječa zakonodaja v primerih, ko se posebne potrebe ugotovijo pri otroku, ki je vključen v zasebni vrtec brez koncesije, od staršev pričakuje prav to, saj v teh vrtcih ne omogoča sistemskega izvajanja dodatne strokovne pomoči (v nadaljevanju DSP).

2 Raziskava in zakonske določbe

V prispevku smo naše zanimanje usmerili predvsem na neugoden položaj, v katerem se znajdejo starši otrok, pri katerih se PP ugotovijo kasneje in imajo otroka že vključenega v zasebni vrtec, ki mu na lokalni ravni ni bila podeljena koncesija.

Namen raziskave je prikazati diskriminatorni položaj staršev otrok s PP pri svobodni izbiri vrtca, cilj pa, da bi bila DSP financirana s strani države ali lokalne skupnosti ne glede na položaj in izbiro vrtca.

Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

- ☐ Kako zakonodaja opredeljuje vključevanje otrok s PP v zasebne vrtce? V okviru tega vprašanja nas zanimajo tudi pravice in možnosti za zagotavljanje izvajanja DSP.
- ☐ Kako starši otrok s PP doživljajo takšno ureditev in kako se odzovejo?

- Kako se odzovejo vrtci in vzgojitelji?
- V kolikšni meri bo izvajanje Zakona o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s PP izboljšalo položaj otrok s PP v zasebnih vrtcih brez koncesije z vidika upravičenosti do sistemskega izvajanja DSP?

V nadaljevanju podajamo ugotovitve, ki smo jih pridobili s študijem zakonodaje in s pogovori z odgovornimi institucijami, starši otrok s PP in strokovnimi delavci vrtcev.

Zakonska podlaga vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok s PP

Za predšolsko obdobje je trenutno v veljavi Zakon o celostni zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju besedila: ZOPOPP), ki je bil sprejet leta 2017, v veljavi pa je od leta 2019. Opredeljuje otroke s PP v predšolskem obdobju, in sicer kot otroke z razvojnimi zaostanki, otroke s primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami na telesnem, spoznavnem, zaznavnem, socialno-čustvenem, sporazumevalnem področju ter otroke z dolgotrajnimi boleznimi. Izpostavi tudi otroke z rizičnimi dejavniki v predšolskem obdobju, saj potrebujejo zgodnjo obravnavo zaradi opaženih rizičnih dejavnikov za razvojne primanjkljaje, zaostanke, ovire oziroma motnje, ki bi lahko vplivali na kasnejši otrokov razvoj.

ZOPOPP (Uradni list RS, št. 41/17) v drugem odstavku 6. člena določa, da storitve zgodnje obravnave na predlog centra za zgodnjo obravnavo izvajajo v okviru javne mreže tudi javni vrtci in drugi vzgojno-izobraževalni zavodi, socialnovarstveni zavodi, centri za socialno delo, centri za duševno zdravje in svetovalni centri.

Skladno s prvim odstavkom 11. člena Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 23/96; v nadaljevanju: ZOFVI) je za opravljanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja organizirana javna mreža, ki jo sestavljajo javni vrtci in šole, zasebni vrtci in šole ter zasebniki, ki imajo koncesijo.

Javno mrežo sestavljajo javni vrtci in šole, zasebni vrtci in šole ter zasebniki, ki imajo podeljeno koncesijo (11. člen ZOFVI). Sklepamo lahko, da je država s sprejemom tovrstne zakonodaje prepustila lokalni skupnosti odločanje o tem, kako in pod katerimi pogoji bo zasebni vrtec v občini deloval.

Predšolsko vzgojo otrok s PP v vrtcih ureja več zakonov, in sicer Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 25/17 – ZVaj; v nadaljevanju: ZOFVI), Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 100/05 – uradno prečiščeno besedilo, 25/08, 98/09 – ZIUZGK, 36/10, 62/10 – ZUPJS, 94/10 – ZIU, 40/12 – ZUJF, 14/15 – ZUUJFO, 55/17; v nadaljevanju: ZVrt) in Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 41/17). ZOFVI (2007) ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja na vseh področjih vzgoje in izobraževanja, medtem ko ZVrt (1996) ureja predšolsko vzgojo, ki poteka v javnih in zasebnih vrtcih (naloge vrtcev, cilji in načela, vrsta možnih programov v vrtcih, financiranje, pogoji za izobrazbo strokovnih delavcev, delovna obveznost vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, zbiranje in varstvo osebnih podatkov v vrtcu ipd.). Posamezna vprašanja podrobneje urejajo podzakonski predpisi.

Vzgoja in izobraževanje predšolskih otrok s PP sta opredeljena tudi v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju (Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011) v poglavju Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. V besedilu zasledimo razvoj vzgoje in izobraževanja otrok s PP, načela vzgoje in izobraževanja otrok s PP, analizo stanja v našem prostoru in predlog rešitev in izboljšav na področju vzgoje in izobraževanja otrok s PP. Za področje predšolske vzgoje avtorji navajajo, da je še posebej težavna zgodnja diferencialna diagnostika, zato lahko sklepamo, da se je z Zakonom o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (2017) uveljavil pojem rizični otroci oziroma otroci s tveganji v razvoju, ker je v zgodnjem obdobju težko zanesljivo in veljavno napovedati, kako se bodo težave v razvoju razvile. Zgodnja obravnava otrok s PP zahteva celovit, meddisciplinarni in medresorski pristop na področju diagnostike, pomoči in svetovanja družini ter strokovnim delavcem vrtca, spremljanja in evalvacije učinkov pomoči (Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011).

Pogled staršev na vključevanje otrok s PP v zasebne vrtce brez koncesije

Temeljne pravice otrok in s tem tudi pravice otrok s PP so opredeljene v Deklaraciji o človekovih pravicah (1948), v Konvenciji o otrokovih pravicah (KOP, 1989), v deklaraciji Izobraževanje za vse (1990), Salamanški deklaraciji (1994) idr.

V kontekstu otrok z razvojnimi težavami bi lahko v ospredje postavili vsaj šest pravic Konvencije o otrokovih pravicah, in sicer pravico do posebne skrbi v primeru prizadetosti, pravico do izobraževanja in enakih možnosti, pravico do uživanja lastne kulture in jezika, pravico do igre in razvedrila, primerne otrokovi starosti, pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in pravico do ravnanja v skladu z razvijanjem občutka za dostojanstvo in vrednost (KOP, 1989). Konvencija o otrokovih pravicah daje vsem otrokom enake pravice in bi jih morale države podpisnice spoštovati. Otroku, ki je vključen v programe predšolske vzgoje, je treba zagotoviti pogoje za optimalni razvoj ne glede na to, katero vzgojno-varstveno ustanovo obiskuje – javno, zasebno ali zasebno brez koncesije. V primeru, da je otrok vključen v zasebni vrtec brez koncesije, v katerem se dobro počuti, je sprejet med vrstniki, in da starši zaupajo instituciji, bi lahko vsako premestitev otroka v drugo ustanovo smatrali kot kratenje otrokove pravice do dostojanstva in vrednosti.

Starši otroka s težavami v razvoju se v fazi odločanja o premestitvi otroka iz javnega vrtca v zasebni vrtec brez koncesije poglobljeno informirajo o prednostih in slabostih premestitve glede na otrokove potrebe. Najbolj relevantni kazalci kakovosti, ki bodisi neposredno bodisi posredno v medsebojni interakciji zagotavljajo pogoje za otrokov razvoj in učenje v kontekstu vrtca, so strukturni in procesni. Med strukturne kazalce štejemo število otrok v oddelku, razmerje otroci – odrasli in izobrazbo strokovnih delavcev ter njihovo usposobljenost. Med procesne kazalce spadajo socialna interakcija med otrokom in vzgojiteljem, raba govora v različnih govornih položajih, otrokovo počutje in vključenost ter vzgojiteljeva odzivnost in občutljivost (Marjanovič Umek, 2004). Ugotovili smo, da se starši o izbiri vrtca odločajo ne glede na predlog multidisciplinarnega tima in se jih seznani s pristopi, z možnostmi pomoči in načinom dela v zasebnem vrtcu brez koncesije. Dr. Sonja Čotar Konrad (2018) ugotavlja, da je potrebno upoštevati dejstvo, da je danes družina preko predšolskega otroka skorajda osem ur

na dan vpeta v delovanje vrtca kot prostora sekundarne socializacije, in tudi meni, da se družina pri svoji funkcionalnosti prej kot slej sreča z vprašanjem pripadnosti vrtcu oz. stopnje, do katere se mora in želi prilagoditi zahtevam vzgojno-izobraževalne institucije. Prav pri tem dejstvu pa se je izkazalo, da so starši med drugim pripravljeni prevzeti tudi stroške izvajanja DSP.

Zasebni vrtci brez podeljene koncesije se aktivno vključijo v sodelovanje z izvajalci DSP in sodelujejo pri obravnavah s soglasjem staršev tudi s strokovnjaki zunanjih institucij, kot so logoped, nevrofiziater, specialni pedagog ..., ter pridobljene informacije na obravnavah prenesejo v delo (individualno ali pa skupinsko) v samem vrtcu. S tem se tako ustvari tudi posebno močna vez med vrtcem, družino, otrokom in različnimi izvajalci DSP, s čimer se lahko zagotovi tudi uspešno napredovanje otroka s PP. Vsekakor pa so zasebni vrtci brez podeljene koncesije tukaj tudi v prednosti, saj imajo zaradi zakonsko določene večje kvadrature igralne površine na otroka številčno manjše skupine otrok.

Delo zasebnega vrtca brez koncesije z otrokom s PP

Po slovenski zakonodaji lahko vrtec ustanovijo tako občina, ki je ustanoviteljica javnih zavodov, kot zasebniki, naj si bodo pravne osebe s sedežem v Republiki Sloveniji ali pa fizične osebe s slovenskim državljanstvom. Ne glede na to, kdo je ustanovitelj, mora spoštovati Zakon o vrtcih s pripadajočimi pravilniki.

S pogledom na ustanavljanje zasebnih vrtcev pri nas in v tujini (primer bi lahko bile Finska, Kanada, Avstrija) se ne glede na to, da je zakonodaja o ustanovitvi jasna in popolnoma enaka za vse ustanovitelje, na točki izpolnjevanja pogojev za vpis v razvid pri nas zasebni vrtci delijo v dve različni kategoriji, in sicer:

- zasebni vrtci, ki jim lokalna skupnost podeli koncesijo, in
- zasebni vrtci, ki jim lokalna skupnost ne podeli koncesije.

V tujini te prakse delitve zasebnih vrtcev ne poznajo in so zasebni vrtci v vseh pogledih izenačeni z javnimi vrtci, če izpolnjujejo zakonske predpise.

Bela knjiga (Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011) v poglavju Zasebne šole in vrtci pravi, da je zasebno šolstvo po letu 1996 formalno in pravno urejeno, čeprav so zasebne šole obstajale tudi pred tem obdobjem, a se v njih ni izvajal javno veljavni program in pridobljena izobrazba strokovnim delavcem ni bila priznana. Po letu 1996 so bili tako zasebne šole kot vrtci finančno podprti in ustanovljeni z namenom, da se izpolni 26. člen splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki pravi, da imajo starši pravico do izbire vrste izobrazbe za svojega otroka. Podobno je zapisano tudi v 54. členu Ustave Republike Slovenije (1997), ki pravi, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke.

Zasebni vrtci v Sloveniji se vpišejo v razvid pri pristojnem ministrstvu in s tem izkažejo izpolnjevanje vseh zakonskih zahtev za delovanje zasebnega vrtca (34. člen ZOFVI, Uradni list RS, št.12/96).

Po vpisu v razvid vrtec zaprosi pristojno ministrstvo za izdajo odločbe o pravici financiranja iz javnih sredstev. Ena od prilog vloge, ki je obvezna, je tudi izjava vrtca, da je dostopen vsem otrokom pod enakimi pogoji. Sicer so zasebni vrtci s koncesijo

ali brez nje pod enakimi pogoji dostopni vsem otrokom, vendar glede na ločevanje zasebnih vrtcev v dve skupini s strani lokalne skupnosti (odločanje o podelitvi koncesije) tega v realnosti ne morejo izvesti oziroma jim zakonodaja tega ne dopušča. Čeprav tudi Zakon o vrtcih (2005) v 9. členu predvideva, da imajo starši pravico izbrati programe predšolske vzgoje za svoje otroke v javnem ali zasebnem vrtcu, se na tej točki izpostavi težava staršev, ki imajo predšolskega otroka s PP, ki ga želijo vključiti v zasebni vrtec brez koncesije.

Položaj otrok s PP v zasebnih vrtcih brez koncesije po sprejetju Zakona o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami

Z ZOPOPP (2017) se ureja celostna obravnava otrok s PP in otrok s tveganimi dejavniki v predšolskem obdobju. Celostna zgodnja obravnava obsega obravnavo tako otroka s PP kot njegove celotne družine (1. člen ZOPOPP, 2017). Zakon v 3. in 4. členu navaja, da so otroci s PP v predšolskem obdobju otroci z razvojnimi zaostanki, s primanjkljaji, z ovirami oziroma motnjami na telesnem, spoznavnem, zaznavnem, socialno-čustvenem, sporazumevalnem področju ter z dolgotrajnimi boleznimi. Otroci s tveganimi dejavniki v predšolskem obdobju so otroci, pri katerih obstajajo rizični dejavniki za razvojne primanjkljaje, zaostanke, ovire oziroma motnje in bi lahko vplivali na kasnejši otrokov razvoj.

Otroci s tveganimi dejavniki in otroci s PP so lahko v predšolskem obdobju prepoznani v okviru družine, v zdravstvenem sistemu v okviru izvajanja preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni oziroma pregledov znotraj tega okvira in drugih obravnav v vrtcu, v vzgojno-izobraževalnem zavodu, socialnovarstvenem zavodu ali v okviru storitev centrov za socialno delo (5. člen ZOPOPP, 2017). Osební zdravnik, drugi zdravnik specialist, ki otroka obravnava, ali zdravnik specialist pediater v porodnišnici priporoči staršem obisk v centru za zgodnjo obravnavo (9. člen ZOPOPP, 2017). 6. in 7. člen ZOPOPP (2017) predvidevata, da timsko usklajene storitve zgodnje obravnave na predlog centra za zgodnjo obravnavo izvajajo centri za zgodnjo obravnavo, porodnišnice ali druge zdravstvene ustanove, v okviru javne mreže tudi javni vrtci in drugi vzgojno-izobraževalni zavodi, socialnovarstveni zavodi, centri za socialno delo, centri za duševno zdravje, svetovalni centri in drugi zavodi oziroma ustanove, lahko tudi na domu.

Iz ZOPOPP (2017) je razvidno (kakor tudi iz 11. člena ZOFVI), da se na področju zgodnje obravnave v Sloveniji še vedno ne upoštevajo načela Združenih narodov, temeljnih otrokovih pravic (KOP, 1989) in evropskih smernic inkluzije oseb s PP glede pravic staršev otrok s PP in pravic otrok s PP. Za opravljanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja je organizirana javna mreža, ki jo sestavljajo javni vrtci in šole, zasebni vrtci in šole ter zasebniki, ki imajo koncesijo. Iz navedenega sledi, da zasebni vrtci brez koncesije v primeru zgodnje obravnave predšolskih otrok s PP ne predstavljajo javne mreže, kar pomeni, da otroci s PP, ki so vključeni v zasebne vrtce brez koncesije, niso upravičeni do pravice do prilagojenega izvajanja in DSP v njihovem matičnem vrtcu. Izvajanje DSP v zasebnih vrtcih brez koncesije se ni sistemsko uredilo z ZOPOPP, ki se v praksi uporablja šele od leta 2019, zato otroci s PP v zasebnih vrtcih brez podeljene koncesije nimajo pravice do DSP.

3 Razprava

Delež otrok, vključenih v zasebno predšolsko vzgojo, je v Sloveniji med najnižjimi med državami EU-27. V Sloveniji je bil v letu 2009 delež otrok, starih tri leta in več, vključenih v zasebne oblike predšolske vzgoje, v skupnem številu otrok, vključenih v predšolsko vzgojo, 2,1 %, kar je precej nižje od povprečja EU-27 (27,7 %) (Čelebič, 2012).

Ad (1): Bela knjiga (1995) je bila povod za sprejetje dveh novih zakonov. Istega leta je bil sprejet Zakon o osnovni šoli (ZOsn, 1995), leto kasneje Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI, 1996), štiri leta kasneje pa je bil sprejet tudi Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP, 2000). Namen sprejetja vseh treh zakonov je bil zmanjševanje ločenih oblik šolanja in vpeljava inkluzivnih oblik šolanja. Ključne spremembe, ki so jih prinesli novi zakoni, so bile:

- ZUOPP je skupinam otrok s PP dodal dve novi, in sicer skupino otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in dolgotrajno bolne otroke, kasneje, leta 2011, še skupino otrok z avtističnimi motnjami;
- z uvedbo DSP v redne šole in vrtce je bila otrokom s PP priznana prilagoditev učnega okolja in pravica do DSP;
- možnost prehajanja med programi vrtca in programi šole.

Ne glede na to, da je država leta 2000 sprejela ZUOPP, pa ni poskrbela za možnost izvajanja vseh z zakonom predpisanih aktivnosti:

- pomanjkljivo je zagotavljanje vseh pogojev za izobraževanje otrok s PP zaradi nezadostne izobraženosti strokovnih delavcev,
- pomanjkljivo je spremljanje, analiziranje in evalviranje izvajanja vzgoje in izobraževanja otrok s PP,
- specializirane šole so ostale brez načrtnega posodabljanja in posledično brez otrok in zaposlenih (Rovšek, 2008).

ZVrt (1996) je eden temeljnih dokumentov za izvajanje vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok, tudi tistih s PP. Opredelitev teh najdemo le v peščici členov zakona s pripadajočimi pravilniki.

“Otroci s posebnimi potrebami po tem zakonu so otroci, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov za predšolske otroke z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe za predšolske otroke. Ti otroci so ne glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje opredeljeni v tem zakonu, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.” (8. člen, ZVrt, 1996).

Skladno z 29. členom istega zakona je zagotovljeno pridobivanje finančnih sredstev iz državnega proračuna za oddelke predšolske vzgoje v zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok s PP, katerih ustanovitelj je država. Slednje pomeni, da niti javnim niti zasebnim vrtcem niso zagotovljena finančna sredstva iz državnega proračuna za vzgojo in izobraževanje predšolskih otrok s PP. Zagotavljanje predšolske vzgoje je ena izmed temeljnih nalog občin, zato vrtce ustanavljajo in financirajo občine. Javnim vrtcem sredstva za izvajanje programov predšolske vzgoje za otroke s PP zagotavlja občina, kar pa ne velja za zasebne vrtce brez koncesije – ne glede na to, da imajo vključenega otroka s PP s stalnim prebivališčem v občini. Strošek zagotavljanja stalnega ali začasnega spremljevalca je bodisi strošek zasebnega vrtca brez koncesije bodisi starša.

Nadalje je vrtec dolžan, tako javni kot zasebni, da skladno s 7. členom Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov (2004) in 46. členom ZVrt (2017) vodi evidenco otrok, ki potrebujejo svetovanje oziroma pomoč. Nikjer ni navedeno, pod katerimi pogoji se otroke s PP sprejme v zasebni vrtec.

Ad (2): Čeprav Zakon o vrtcih (2005) v 9. členu predvideva, da imajo starši pravico izbrati programe predšolske vzgoje za svoje otroke v javnem in zasebnem vrtcu, se na tej točki izpostavi težavo staršev, ki imajo predšolskega otroka s PP, ki ga želijo vključiti v zasebni vrtec brez koncesije.

Bela knjiga (2011) kot temeljni dokument vzgoje in izobraževanja na državni ravni utemeljuje zasebne vrtece kot obogatitev prostora predšolske vzgoje. Zasebni vrtci so velikokrat bolj inkluzivno naravnani, v kar so primorani za svoj obstoj. Ob kakovostnem delu na področju vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok zasebni vrtci brez koncesije iščejo možnosti, da v okviru obstoječe zakonodaje lahko zagotovijo tako staršem kot otrokom s PP varno in spodbudno učno okolje.

Družbeni trend je inkluzivnost in za zagotavljanje temeljnih pravic otrokom s PP bi bilo smotno vpeljati popravke oziroma nove smernice v slovensko zakonodajo s področja vzgoje in izobraževanja otrok s PP. Samo s tovrstnimi spremembami bomo resnično stremeli k bolj inkluzivno naravnani družbi in s tem zagotavljali, da otrokom s PP ne bodo kratene pravice, ki so jim dane s Konvencijo o otrokovih pravicah. Kot pravi Drobnič (2018), je inkluzija kultura življenja v določeni skupnosti, torej vnaša lastne osebne prvine. Prav tako je pojem inkluzija najtesneje povezan prav s populacijo oseb s PP ter njihovim vključevanjem v izobraževanje.

Starši otrok s PP se pogosto srečujejo z različnimi strokovnjaki. Evropska agencija za izobraževanje oseb s PP in inkluzivno izobraževanje je izdelala pregled evropske situacije na področju zgodnje obravnave, v katerem navaja timsko delo in interdisciplinarno sodelovanje članov tima, vključno z otrokovimi starši kot izjemno pomembnega dejavnika (Košiček idr., 2009).

Veliko stresa povzročajo staršem otrok s PP različne specifične situacije – zahtevnejša raven skrbi za otroka in njegove potrebe, težave s pridobivanjem pravice do storitev zgodnje obravnave, inkluzivni vzgojno-izobraževalni proces itd. (Pečnik idr., 2015, v Repalust, 2017). Pri tem pa ne gre zanemariti dejstva, da je uspešnost inkluzije v vzgoji in izobraževanju – med drugim – močno pogojena tudi s kompetencami strokovnih delavcev. V predšolskem obdobju je tako vzgojitelj tisti, ki pomembno vpliva na uresničevanje inkluzije v predšolskem obdobju (Kiswarday in Štemberger, 2017, str. 2).

Raziskava o izkušnjah staršev glede storitev zgodnje obravnave, narejena v Kanadi, temelji na modelu, kjer so starši v vlogi izvajalca zgodnje obravnave, strokovnjak pa je vir informacij (Pighnini idr., 2014). Rezultati raziskave so pokazali, da je staršem izjemno pomembno razumevanje s strani strokovnjakov, saj jih je to spodbudilo, da lažje govorijo o otrokovih razvojnih, izobraževalnih in zdravstvenih potrebah. Prav tako so izpostavili, da je zelo zaželeno in tudi učinkovito, da strokovnjak pride na dom in dela z otrokom ter ostalimi člani družine, saj tako spozna vsakodnevno rutino in jo lahko smiselno prilagodi in olajša, poveča se razumevanje otrokovih potreb in izboljša medsebojna interakcija v družini (prav tam).

V raziskavi o potrebah staršev iz ranljivih skupin (vanje sodijo tudi starši otrok s PP), narejene na Hrvaškem, se je pokazal problem slabe informiranosti staršev o njiho-

vih pravicah in virih pomoči, ki jim pripadajo. Posledično postanejo starši frustrirani ter informacije glede otrokovega napredovanja iščejo na spletu ali pri drugih starših s podobnimi izkušnjami (Pečnik idr., v Repalust, 2017). Nezadovoljstvo se pojavlja tudi na področju zdravstva in socialne skrbi, saj starši pravijo:

- da jim niso zagotovljene ustrezne informacije,
- da strokovnjaki ne reagirajo pravočasno,
- da so sistemi med seboj slabo povezani in
- da strokovnjaki v zdravstvu ne kažejo zadostne ravni empatije (prav tam).

Starši otroka s težavami v razvoju se v fazi odločanja o premestitvi otroka iz javnega v zasebni vrtec brez koncesije poglobljeno informirajo o prednostih in slabostih premestitve glede na otrokove potrebe. Najbolj relevantni kazalci kakovosti, ki bodisi neposredno bodisi posredno v medsebojni interakciji zagotavljajo pogoje za otrokov razvoj in učenje v kontekstu vrtca, so strukturni in procesni. Med strukturne kazalce štejemo število otrok v oddelku, razmerje med otroki in odraslimi, izobrazbo strokovnih delavcev ter njihovo usposobljenost. Ugotovili smo, da se starši o izbiri vrtca odločajo ne glede na predlog multidisciplinarnega tima in da se jih seznani s pristopi, možnostmi pomoči in načinom dela v zasebnem vrtcu brez koncesije. Izkazalo se je, da so med drugim pripravljeni prevzeti tudi stroške izvajanja DSP.

Ad (3): Zgodnja obravnava je področje, v katerem sta transdisciplinarnost in interdisciplinarnost zaželena modela timskega dela s ciljem družini in otroku čim hitreje zagotoviti ustrezne storitve in primerno podporo. Del sistema, ki je aktivno vključen v zgodnjo obravnavo, je tudi vrtec oz. so vzgojitelji, ki z otrokom preživijo veliko časa, zato morajo pridobiti ustrezne spretnosti in znanja za delo z otrokom s PP. Tega se še posebej zavedajo zasebni vrtci, ki v svojem delovanju poleg programov predšolske vzgoje staršem otrok s PP nudijo tudi dodatne storitve (npr. spremljanje otroka na terapije). Tovrstno povezovanje z zunanjimi institucijami je namenjeno dodatni edukaciji vzgojiteljev in odpiranju možnosti za vpeljavo segmentov terapevtskih dejavnosti v vrtčevsko rutino.

Ad (4): Menimo, da so obstoječi slovenski predpisi, ki opredeljujejo vzgojo in izobraževanje predšolskih otrok s PP, zastareli in neinkluzivno naravnani. Pravica do vzgoje in izobraževanja ter dodatnih potrebnih storitev za pomoč in podporo pri razvoju otrok, pri katerih se sumi na razvojne posebnosti, bi morala biti sistemsko urejena, podobno kot v Kanadi ali na Finskem, kjer odločitev staršev glede izbire vrtca ne vpliva na otrokove pravice do DSP. V Sloveniji imajo zasebni vrtci brez podeljene koncesije tudi vključene otroke s PP zaradi ustrezne organizacije in kakovosti dela, kar potrjujejo tudi odločitve staršev, ki svoje otroke raje pustijo v znanem okolju. Tudi na podlagi smernic Evropske agencije, kako naj ravnajo države, ki si prizadevajo vzpostavljati inkluzivno družbo, izhaja, da je treba zagotoviti vsem otrokom možnost smiselnega in visokokakovostnega izobraževanja v okviru svoje lokalne skupnosti, skupaj s prijatelji in vrstniki. Slednje pomeni, da mora biti zakonodaja, ki usmerja sisteme inkluzivnega izobraževanja, podprta s temeljno obvezo po zagotavljanju pravice vsakega učenca do priložnosti za inkluzivno in pravično izobraževanje. Zato bi morali v Sloveniji za omogočanje zagotavljanja pravice do enakosti in pravice do dostopnosti zgodnje obravnave in DSP spremeniti tudi zakonodajo in predpise.

V Kanadi lahko program podpore zgodnjemu otroštvu (ESC) izvajata javna ali zasebna institucija, tudi DSP izvajajo tako v javnih kot v zasebnih vrtcih v sodelovanju z drugimi institucijami, ne glede na vrsto in stopnjo otrokovih PP. Financiranje programov je zagotovljeno iz javnih sredstev.

Na Finskem so javni in zasebni vrtci izenačeni v vseh pogledih. Alternativni programi javnih in zasebnih vrtcev se financirajo iz javnih sredstev, enako velja tudi za izvajanje DSP, ki jo potrebujejo otroci s PP. Multidisciplinarni pristop poteka podobno kot pri nas.

4 Sklep

Možnost vključitve otroka s PP, ki ima pravico do DSP, v zasebne vrtce brez koncesije mora ostati avtonomna odločitev staršev. Pri organiziranju sistemov inkluzivnega izobraževanja bi država morala upoštevati operativna načela, ki jih je postavila Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje (2017) ter zasebnim vrtcem brez koncesije enakopravno zagotoviti sredstva in strokovno pomoč in podporo za izvajanje DSP, če je v njihove programe vključen otrok, ki takšno pomoč potrebuje.

Mateja Perovšek, Vanja Riccarda Kiswarday, PhD

Situation of Children in Private Kindergartens in Terms of Their Right to Professional Assistance

Shortly after the child's birth, parents must make an important decision about where to place the child at the age of 11 months. It is a child's first integration into the system of upbringing and education, as well as the child's first form of socialisation outside of the family environment. This decision is made all the more difficult for parents of special-needs children because they want the best solution for their child and their child's development, and for the entire family; they want to find the safest environment and an environment that will be as encouraging as possible for the child's healthy development. Many important and sensitive processes occur during the transition from the family environment to the kindergarten environment, so it is critical to create a stable and safe multisensory learning environment that comprehensively promotes the child's development at both the individual and social levels during this early development period.

Children who have certain developmental risk factors and children with special needs can be identified within the family, within the health system through the implementation of preventive health care at the primary level or through examinations within this framework, or in a kindergarten or educational institution, a social welfare institution, or within the services of social work centres (Article 5 of the Act Regulating the Integrated Early Treatment of Preschool Children with Special Needs – ZOPOP, 2017). The child's personal physician, paediatrician, or specialist doctor recommends

that parents take their child to an early treatment centre (Article 9 of ZOPOPP, 2017). According to Articles 6 and 7 of ZOPOPP (2017), team-coordinated early treatment services are provided by early treatment centres, maternity hospitals or other health institutions within the public network, as well as by public kindergartens and other educational institutions, social welfare institutions, social work centres, mental health centres, counselling centres, and other institutes or institutions; such services can also be provided at home, upon the proposal of the early treatment centre.

A child with special needs requires a rich and stimulating environment that is appropriately adapted to the child's characteristics and needs, as well as specialised additional professional assistance for optimal development. Some children's special needs are visible and recognised even before birth or before entering kindergarten; others may appear or be recognised later, after the child has been enrolled in kindergarten.

Kindergarten teachers are professionally trained to create an optimal learning environment and stimulating conditions, and to use a variety of educational and learning methods and strategies that promote children's mental and physical activity from the age of 11 months until they enter school. They are also trained to consider the child's developmental characteristics and their individual differences and specificities when promoting successful learning, as well as to effectively implement individualised and differentiated educational work. They have the fundamental skills to detect deviations in a child's development at an early stage, and to identify the child's specific needs through the appropriate use of various methods of monitoring and checking the progress of children.

The kindergarten teacher can be an important source of support to parents in education and learning because they know the child well and are familiar with pedagogical strategies for promoting early learning. It is therefore critical that the parents do not lose trust in both the institution and the kindergarten teacher when the child is identified as a child with special needs and receives additional professional assistance.

It is critical for all children, particularly those with special needs, that they grow up in a positive environment. Learning requires a sense of security, acceptance, and continuity. Any change in the environment to which the child is attached and in which they have spent a significant amount of time is risky, as it can cause significant stress for both the child and the family and necessitates readjustment to new circumstances. The period of early development is very intense, and it is possible that unwanted responses in all developmental areas occur as a result of a change in the environment, such as a change in the kindergarten, kindergarten teachers, and peers to which the child is accustomed. However, where specific needs are identified in the case of a child enrolled in a private kindergarten without a concession, the existing legislation expects that such a change in the environment will be implemented by the parents, as these kindergartens do not allow for the systematic implementation of additional professional assistance.

In Slovenia, parents have the freedom to choose where to enrol their children, but they are constrained by legal provisions that limit the implementation of additional professional assistance to the network of public kindergartens, which excludes private kindergartens that have not been granted a concession by the local community. In the latter case, either the parents or the kindergarten should bear the costs of implementing additional professional assistance. We believe this is discriminatory and contradicts the

inclusive paradigm, as well as the fact that the state is required by the Act Regulating the Integrated Early Treatment of Preschool Children with Special Needs (2017) to care for children with special needs regardless of where they are enrolled.

In accordance with the first paragraph of Article 11 of the Organisation and Financing of Education Act (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 23/96; hereinafter: ZOFVI), a public network of public kindergartens and schools, private kindergartens and schools, and private institutions with a concession is organised for the provision of public education services. The public network consists of public kindergartens and schools, private kindergartens and schools, and private institutions with a granted concession (Article 11 of ZOFVI). We can conclude that the state leaves it up to the local community to decide how and under what conditions the municipality's private kindergarten will operate. We believe that the state violates the fundamental rights of children (CRC, 1989) and European guidelines for the inclusion of children with special needs and their families, because many children are included in non-concessional kindergartens before they are identified as having special needs or because their siblings are also enrolled in this kindergarten. In this regard, we propose a conceptual reflection on the aforementioned legislation as well as a broader expert discussion.

We must emphasise that all kindergartens, whether public or private, with or without a concession, must adhere to the same legal requirements. All three groups of kindergartens are also on the list of providers of publicly valid education programmes of the Ministry of Education, Science and Sport. As a result, we believe that systematic provision (and financing) of additional professional assistance for children with special needs, even in the context of private non-concessional kindergartens, could make a significant contribution to increasing our society's inclusiveness, as it would entail collaboration among providers of additional professional assistance, kindergarten teachers, and parents. We also believe that this will improve the upbringing and education of children with special needs by providing them with educational continuity and a connection to the social and physical environment chosen by parents within the kindergartens in which they are already enrolled.

The paper presents arrangements in Canada and Finland as examples of good practice, where parents of children with special needs are truly able to choose a kindergarten freely and are not restricted by law to a network of public kindergartens. Canada also emphasises the importance of close collaboration between providers of additional professional assistance and parents in order to empower parents to actively engage in and implement certain forms of professional assistance. In this type of collaborative relationship with professionals, parents can relax, trust, and openly discuss the child's problems and needs, even those that are observed at home. Professionals also provide additional professional assistance at home in order to normalise the child's life and provide comprehensive treatment, where they can propose to parents how to make specific adjustments for their child based on the characteristics and dynamics of the family.

Slovenia has one of the lowest rates of children enrolled in private pre-school education among the EU-27 countries. In 2009, 2.1% of children aged three and up were enrolled in private pre-school education, which is significantly lower than the EU-27 average of 27.7% (Čelebič, 2012). According to data from the Statistical Office of the Republic of Slovenia (SURS) for the 2020/21 school year, this share is slightly higher, with 5.5% of children enrolled in private kindergartens, but it is still far below the European average.

Because the implementation of additional professional assistance is time-limited in the preschool period, it is the kindergarten teacher who has a significant influence on making the child feel included. Collaboration among kindergarten teachers, providers of additional professional assistance, and parents would allow for the improvement of conditions for the early development of children with special needs, as well as the continued consideration of adjustments in all child-relevant settings. Kiswarday and Štemberger (2017) emphasise the importance of promoting inclusive competencies among professionals for the success of inclusion in upbringing and education, while Rovšek (2008) emphasises the importance of continuous monitoring, analysis, and evaluation of the implementation of upbringing and education for children with special needs, as well as responding to the needs of children and families in order to provide them with a sufficiently accessible and quality assistance system.

LITERATURA

1. Čelebič, T. (2012). Predšolska raven izobraževanja v Sloveniji in mednarodna primerjava z državami EU. Dostopno na: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2012/dz04-12.pdf (pridobljeno 02.12.2020).
2. Čotar Kondar, S. (2018). Vloga vzgojiteljice pri opolnomočenju funkcionalnosti družine predšolskega otroka. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 33(1), 70–81.
3. Deklaracija o človekovih pravicah. (2018). Dostopno na: <https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (pridobljeno 02.12.2020).
4. Drobnič, J. (2018). Inkluzija/integracija oseb s posebnimi potrebami v slovenski bibliografiji. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 33(3–4), 20–35.
5. Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb. (2005). Zgodnja obravnava v otroštvu: analiza stanja v Evropi: ključni vidiki in priporočila. Dostopno na: https://www.european-agency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_ECI-SL.pdf (pridobljeno 24.05.2020).
6. Hmelak, M. (2017). Nekateri vidiki starševskih pričakovanj glede vzgojiteljevega dela v vrtcih. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 32(3–4), 3–19.
7. Kiswarday, V. R. in Štemberger, T. (2017). Pomen inkluzivnih kompetenc z vidika bodočih vzgojiteljev predšolskih otrok. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 32(2), 3–17.
8. Kiswarday, V. R. in Rejc, M. (2019). Pripomočki za vzgojitelje za detekcijo otrok z avtizmom v prvem starostnem obdobju (1–3). V: Čotar Konrad, S. (ur.). *Vzgoja in izobraževanje predšolskih otrok prvega starostnega obdobja* (str. 189–210). Koper: Založba Univerze na Primorskem.
9. Konvencija o otrokovih pravicah (KOP). (1989). Dostopno na: <https://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/konvencija-o-otrokovih-pravicah> (pridobljeno 02.12.2020).
10. Košiček, T., Kobetić, D., Stanjčić, Z. idr. (2009). Istraživanje nekih aspekata rane intervencije u djetinstvu. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45, 1–14.
11. Marjanovič Umek, L. (2004). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
12. Ministrstvo za šolstvo in šport. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
13. OECD. (2000). *Early Childhood Education and Care Policy in Finland*. Dostopno na: <https://www.oecd.org/education/school/2476019.pdf> (pridobljeno 24.05.2020).
14. Pighnini, M. J., Goelman, H., Buchanan, M. idr. (2014). Learning from parents' stories about what works in early intervention. *International Journal of Psychology*, 49(4), 263–270.
15. Pravilnik o metodologiji za oblikovanje cen programov v vrtcih, ki izvajajo javno službo. (2003). Uradni list RS, št. 97/03, 77/05, 120/05, 93/15 in 59/19. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV5299> (pridobljeno 16.01.2019).

16. Pravilnik o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje. (2005). Uradni list RS, št. 75/05, 82/05, 76/08, 77/09, 79/09 – popr., 102/09, 105/10, 92/12 in 27/14. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7036> (pridobljeno 24.05.2020).
17. Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca. (2000). Uradni list RS, št. 73/00, 75/05, 33/08, 126/08, 47/10, 47/13, 74/16 in 20/17. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV3140> (pridobljeno 24.05.2020).
18. Pravilnik o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje. (2014). Uradni list RS, št. 27/14, 47/17 in 43/18. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12026> (pridobljeno 24.05.2020).
19. Repalust, M. (2017). Iskustva roditelja djece s teškočama u razvoju te razvojnim in socijalnim rizicima vezana uz ranu intervenciju u Međimurskoj županiji. (Diplomsko delo). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
20. Rovšek, M. (2008). Otroci s posebnimi potrebami: izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju. Nova Gorica: Edenca.
21. Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. (2018). Kompetence diplomantov programa Predšolska vzgoja. Dostopno na: [https://www.pef.upr.si/izobrazevanje/dodiplomski_studij_1%20stopnje/predsolska_vzgoja_\(vs\)/od_2018-2019/](https://www.pef.upr.si/izobrazevanje/dodiplomski_studij_1%20stopnje/predsolska_vzgoja_(vs)/od_2018-2019/) (pridobljeno 24.05.2020).
22. Ustava Republike Slovenije (URS). (1991). Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99 in 75/16 – UZ70a. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1> (pridobljeno 24.05.2020).
23. Zakon o celostni zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami (ZOPOPP). (2017). Uradni list RS, št. 41/17. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7681> (pridobljeno 24.05.2020).
24. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). (2011). Uradni list RS, št. 003-02-7/2011-3. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896> (pridobljeno 24.05.2020).
25. Zakon o vrtcih (ZVrt). (1996). Uradni list RS, 100/2005. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO447> (pridobljeno 24.05.2020).

Mateja Perovšek (1979), vzgojiteljica v vrtcu Smrkolin, Reber pri Škofljici.
Naslov/Address: Reber pri Škofljici 7, 1291 Škofljica, Slovenija/Slovenia
Telefon/Telephone: (+386) 041 912 375
E-mail: perovsek@smrkolin.si

Dr. Vanja Riccarda Kiswarday (1969), docentka za specialno pedagogiko na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.
Naslov/Address: V Murglah 265, 1000 Ljubljana, Slovenija/Slovenia
Telefon/Telephone: (+386) 041 261 860
E-mail: vanjariccarda.kiswarday@pef.upr.si